

FORSKNINGSARBEID VED MISJONÆRER UTDANNET VED MISJONSSKOLEN I STAVANGER

av

EINAR AMDAHL

Misjonærens oppgave er å forkynne evangeliet og derved danne kristne menigheter og kristne kirker. Som middel for å utføre kallsgjerningen må han lære språket på det sted hvor han arbeider, lære å kjenne folket, de naturforhold de lever under så vel som deres samfunnssystem, deres moral og deres religion. For de fleste misjonærer på en ny misjonsmark vil dette bety et nybrottsarbeid på disse forskjellige områder. Det er for så vidt i seg selv et virkelig forskningsarbeid idet disse områder som regel har vært meget lite kjent og ikke utforsket før misjonæren kom.

For de fleste misjonærens vedkommende vil interesse, tid og arbeidskraft gå med til å erverve de nødvendige kunnskaper for å kunne utføre kallsgjerningen. Men enkelte misjonærer kjenner det og som et kall å foreta et mer inngående studium av det folkesamfunn og de naturforhold hvor deres virke foregår og samle inntrykk og erkjennelse i form av virkelige forskningsresultater.

I.

Norske misjonærer har særlig i de første årtider på misjonsmarkene foretatt slikt forskningsarbeid. Først og fremst på det språklige område og samtidig og ofte i like høy grad på det religiøse område. De var banebrytere. Deres resultater kom så først og fremst de følgende generasjoner av misjonærer til gode, men også i annen rekke den almenmenneskelige forskning. De mest fremtredende representanter for forskningene er på språkets område Schreuder i Zululand, Lars Dahle på Madagaskar og Lars Skrefsrud i Santalistan. Også på det religiøse

område har disse tre utført betydelig forskning. Dessuten kan nevnes K. L. Reichelts utforskning av buddhismen i China.

I forbindelse med Misjonsskolens 100-års jubileum faller det naturlig å ta et kort overblikk over forskning utført av misjonærer utgått fra denne. For å gi et noenlunde korrekt bilde må det bemerkes at samtlige misjonærer i begynnertiden på hver misjonsmark i forholdenes medfør har utført atskillig selvstendig forskningsarbeid. Resultatene av dette er meddelt gjennom artikler, først og fremst i Norsk Misjonstidende, men også om enn mer leilighetsvis i andre tidsskrifter og blader. Men det var ikke som resultater av forskning de skriftlig ga meddelelse videre. De skrev under den synsvinkel at hjemlandets kirke (misjonsvennene) skulle bli orientert om de forskjellige sider av menneskelivet på misjonsmarken, og om de vanskeligheter evangeliet møtte, men også om dets livskraft og nyskapende evne for menneskeindivid og menneskesamfunn.

Disse enkle forskninger og deres resultater kan vi her blott nevne som en ganske viktig del av det bilde vi får gjennom spesielle målbevisste forskninger, gjennom publikasjoner og tidsskrifter og spesielle avhandlinger.

II.

Ganske naturlig vil det foregå mer vitenskapelig forskningsarbeid på en misjonsmark hvor det er mange misjonærer. Ved siden av dette kommer også i betraktning særegne begavelser for forskning. Her finner vi nok forklaringen på at det på Det Norske Misjonsselskaps eldste misjonsmark, hos zulufolket i Sør-Afrika, foreligger forholdsvis få og sparsomme litterære meddelelser fra forskningsarbeidet. I samme retning virket også den omstendighet at først sent og i betydelig avstand fra vår misjonsmark ble det startet litterær forskningsmelding.

Misjonsprest *Ole S. Steenberg* (f. 1834), som ble uteksaminert fra Misjonsskolen 1864, utga i 1902 på norsk «*Grunntrekk av zuluspråket*».

Nevnes bør det også at misjonsprest *Ommund Oftebro* (f. 1820), som ble uteksaminert i 1848 fra den første misjonsskole

i Stavanger, i Norsk Misjonstidende har levert meget gode bidrag til belysning av Zululands historie, folk og religion.

Misjonsprest *M. O. Dahle* (f. 1838) skrev en liten zulu-grammatikk.

Misjonsprest *O. Stavem* (f. 1841) har i Norsk Misjonstidende skrevet flere verdifulle artikler om zulufolkets religion og samlet endel folkeeventyr hvorav noen er trykt i «Folk Lore Journal» i Kapstaden. En liten zulu-grammatikk utarbeidet han i 1883—84.

Hadde forholdene ligget vel til rette for offentliggjørelse av forskningsresultater f. eks. i form av et tidsskrift i Natalprovinsen, ville det sikkert ha foreligget flere bidrag fra norske misjonærer.

I sistnevnte henseende lå forholdene meget gunstigere an på Madagaskar. Etterat misjonærene i 1862 kunne vende tilbake etter nesten 30-års fravær på grunn av forfølgelse mot kristne og forbud mot at misjonærer tok opphold på Madagaskar, kom engelske misjonærer i et betydelig antall til øya. De tok opp et omfattende forskningsarbeid og startet i 1875 en årbok, *Antananarivo Annual*, som kom ut ved juletider — med sikte på publikasjon av utforskning av språk, sosiale og kulturelle forhold og ikke minst religion.

Her kommer nokså snart den høyt begavede norske misjonær *Lars Dahle* inn i bildet. Han var født 1843, gjennomgikk Misjonsskolen i Stavanger 1864—67, studerte ved Universitetet i Oslo 1868—69, Det gamle testamentet, semittisk språk, naturvitenskap og medisin, og foretok i 1869 en reise til Danmark, Tyskland og Sveits for å studere de forskjellige misjonsselskapers ordninger og arbeid. Av særlig betydning for hans arbeid med det gassiske språk, ble hans kjennskap til de semittiske språk: hebraisk og arabisk. Hans studium av språk på Madagaskar gjorde det klart at der var et innslag fra arabisk, og han skrev i *Antananarivo Annual* en rekke artikler fra 1876 og inntil han i 1887 forlot Madagaskar. Han står som en av de betydeligste språkforskere på øya, og har ytet vesentlige bidrag til klarlegging av det gassiske språk. Hans tidsskriftartikler er:

- The «infix» in Malagasy.* 3½ side. Antan. Ann. Nr. II 1876.
- The Influence of the Arabs on the Malagasy Language: As a Test of their Contribution to Malagasy Civilization and Superstition.* 16 sider. Nr. II 1876.
- Studies in the Malagasy Language.* On the Accentuation. On the Reduplication of Roots. Nr. I and II. 18 sider. Nr. III 1877.
- Studies in the Malagasy Language.* On the Inflection of the Verb in Malagasy. 32½ side. Nr. III 1878.
- Once more on the Malagasy «Passives».* 8 sider. Nr. VI. 1882.
- A Postscript on the Malagasy «Passives».* 8 s. Nr. VI. 1883.
- Studies in the Malagasy Language.* On the Etymology of the Pronoun. 19 sider petit. No. VII. 1884.
- The Swaheli Element in the new Malagasy. English Dictionary.* 16 sider. Nr. IX. 1885.
- Studies in the Malagasy Language. The Compound Verbal Prefixes.* Nr. VI. *The Genitive Case Nouns.* Nr. VII. *The Preposition Amy (Aminy?).* 12 sider petit. Nr. XI. 1887.
- Samme tittel. 10 sider petit XI. 1887.
- Samme tittel. 10 sider petit XII. 1888.
- The Malagasy Words for «Fish» and «Canoe» («Laoka» and «Lakana»).* 1 side. XII 1888.

Dahles spesielle studium av språket på Madagaskar, ble av stor praktisk verdi da han ble medlem av den kommisjon som det britiske og utenlandske bibelselskap i London ansatte i 1872 for å revidere den tidligere oversettelse av Bibelen til gassisk. Det skyldes først og fremst Dahles innsats, at det ikke — slik som opprinnelig tenkt — ble en revisjon av den gamle oversettelsen, men en fullstendig ny oversettelse fra grunn-språkene til det gassiske språk. Hele oversettelsesarbeidet tok 13—14 år. — Dahles kunnskaper i gresk var jevn gode med den egentlige oversetter, den engelske misjonær W. Cousins, og i hebraisk var Lars Dahle ubetinget nr. 1.

Men også om andre emner har Dahle skrevet:

Specimens of Malagasy Folk-Lore trykt av A. Kingdom. Kve-kernes trykkeri. Antananarivo 1877. Flere senere utgaver. De har tittelen: *Anganon'ny ntaolo.*

The Race Elements of the Malagasy and Guesses at Truth with Regard to their Origin. 16½ side. Antan. Ann. Nr. VII. 1883.

«*Sikidy*» and «*Vintana*». Half Hours with Malagasy Diviners. 16½ side. Antan. Ann. Nr. X. 1886.

Lars Dahles vitenskapelige forskningsarbeid vakte oppmerksomhet i Europa. Han ble som anerkjennelse valt inn som medlem av det geografiske selskap i Jena 1882 og som medlem av Videnskabsselskabet i Kristiania 1889 og ble ridder av St. Olavs orden 1895. Stor verdi hadde også hans arbeid på norsk: «*Madagaskar og dets beboere*». I og II. Christiania 1876—77.

Lars Dahle virket stimulerende på sine norske medarbeidere på Madagaskar til forskning i det gassiske språk, natur og religion. Fra disse har han mottatt en rekke verdifulle bidrag som han nyttet i sine publikasjoner.

Flere av disse har også levert selvstendige litterære bidrag.

Nest etter Lars Dahle er å nevne misjonsprest A. Valen (f. 1844), som ble uteksaminert fra Misjonsskolen i Stavanger i 1873. Han arbeidet på Vest-Madagaskar 1874—76, flyttet så av helbredshensyn til Madagaskar Innland hvor han virket inn-til han i 1894 reiste til Norge for godt.

I Antananarivo Annual har han skrevet følgende artikler:

Two Years among the Sakalava. 12 sider. Antan. Ann. Nr. V. 1881.

The Sakalava. 18 sider. Nr. VI. 1882.

The Sakalava. 14 sider. Nr. VII. 1883.

The Sakalava. 15 sider. Nr. VIII. 1884.

I 1877 foretok han en undersøkelsesreise til sør-østkysten av Madagaskar og ga ut på norsk «*Madagaskars sydostkyst*» 1887. I meddelelser fra det geografiske selskap i Jena for 1883—84, er det i alt fire artikler om de norske misjonærer, Valens og Per Nilsens reise i det sør-østlige Madagaskar.

Misjonsprest Lars Røstvig (f. 1846) ble uteksaminert fra Misjonsskolen i 1873 og virket på Vest-Madagaskar fra 1874 til 1911. Han har gitt ut: «*Sakalavene og deres land*» 1886.

Misjonsprest P. E. Nilsen-Lund (f. 1842) ble uteksaminert

fra Misjonsskolen i 1873 og arbeidet på Madagaskar fra 1874 til 1897. Han har skrevet: «Undersøkelserreise gjennom den sydlige del av Madagaskar.» Denne ligger til grunn for følgende artikkel:

Travels and Perils among the Wild Tribes in the South of Madagaskar. Translated by Johanna Borchgrevink. 17½ side petit. Antan. Ann. Nr. XII. 1888.

Lars L. Vig (f. 1845) ble uteksaminert i 1873. Han har skrevet: «Skjebnelære og dagvelgeri blant madagasserne.» Aarhus 1905.

Han har skrevet flere artikler om den madagassiske religion i «Kirke og Kultur» og «Nordisk Missionstidsskrift».

Jørgen Ruud (f. 1901) som har eksamen fra Misjonsskolen 1933, har skrevet «Guder og fedre» (Oslo 1947). En spesialundersøkelse av den gassiske religion.

Et meget betydelig vitenskapelig arbeid vedrørende det gassiske språk er utført av misjonsprest Otto Chr. Dahl. Han er født 1903, tok eksamen ved Misjonsskolen i 1927 og var misjonær på Madagaskar fra 1929—57. Han studerte det indonesiske språk i Hambrug 1937, og foretok på Madagaskar et inngående studium av sammenhengen mellom et indonesisk språk og det gassiske. Hans vitenskapelige avhandling «Malgache et Maanjan» (Oslo 1952) skaffet ham den filosofiske doktorgrad etter disputas i 1952. Dahl har skrevet følgende artikler i Norsk Tidsskrift for Sprogvidenskap:

Le système phonologique du proto-malgache. 47 sider, 1937.

Etude de phonologie et de phonétique malgaches. 53s., 1951.

Le substrat bantou en malgache. 38 sider, 1954.

I Tidsskrift for Teologi og Kirke: *Muhammed som gassisk guddom.* 7 sider, 1949.

I Bulletin de l'Académie Malgache for 1939 har Dahl skrevet: *Quelques étymologies du domaine religieux.* 12 sider.

Han er medlem av Académie Malgache (se nedenfor) og av Det Norske Videnskaps-Akademi i Oslo siden 1957.

Foruten Dahls artikkel finner vi i Bulletin de l'Académie Malgache følgende bidrag:

1902 — D. Jakobsen: *Note sur Andriamaro, idole célèbre chez les Mahafaly*. 3 sider.

1905—06 — Bjørn Elle: *Note sur les tribus de la province de Farafangana*. 8 sider + kart.

1905—06 — Bjørn Elle: *Remarques sur le dialecte Tesaka (ou Taisaka)*. 3 sider.

1909 — O. Jensenius: *Dictionnaire Bara-Hova*. 32 sider.

Dette er imidlertid et litterært lån. Den egentlige forfatter var N. Wiig. Jensenius har ikke gjort stort annet enn å utelate den norske oversettelsen.

1922—23 — E. Birkeli: *Folklore Sakalava recueilli dans la région de Morondava*. 239 sider.

1932 — E. Fagereng: *L'orthographe de l'article défini malgache et l'emploi de l'n euphonique*. 11 sider.

1942—43 — E. Fagereng: *Contribution A l'Histoire de Madagascar*. 10 sider.

1944—45 — id.: Samme tittel, forts. 6 sider.

1953 — J. Ruud: *Panthéon et religion chez les Tanala*. 34 s.

1955 — Joergen Ruud: *Etude grammaticale du dialecte betsimisaraka du Sud*. 24 sider.

I *Mémoires de l'Académie Malgache 1936*:

E. Birkeli: *Les Vazimba de la cote ouest de Madagascar*. Notes d'ethnologie. 69 sider.

Av misjonærene fra Misjonsskolen har følgende vært medlemmer av Académie Malgache:

Jakobsen, membre titulaire fra starten i 1902.

Vig, membre sociétaire fra starten i 1902.

Dahle, membre correspondant fra starten i 1902, senere membre honoraire.

Jensenius fra 1910 membre correspondant.

E. Birkeli, membre correspondant fra 1927.

E. Fagereng, membre correspondant fra 1933, membre associé 1946.

Dahl, membre correspondant fra 1941, membre associé 1946.

J. Ruud, membre correspondant fra 1950.

Eleven Hans Rabeony var «membre correspondant» fra 1929.

Av Det norske misjonsselskaps misjonærer i China har misjonsprest Karl Ludvig Reichelt utført et omfattende og betydningsfullt studium av Chinas religioner. Reichelt (født 1877) tok eksamen ved Misjonsskolen i 1902 og arbeidet i Det Norske Misjonsselskap inntil 1925, og fra 1926 i et eget misjonsselskap for arbeid blant buddhister. Han har skrevet:

Chinas religioner. 1912, 2. opplag, 1922.

Fra Østens religiøse liv. Et innblikk i den kinesiske Mahayana-Buddhismen. 1922.

Fromhetstyper og helligdommer i Øst-Asia. Bind I 1947, Bind II 1948, Bind III 1949.

En av Misjonsselskapets misjonærer har utført et omfattende og betydningsfullt forskerarbeid angående norsk religion i før-kristen tid. Emil Birkeli har fått trykt følgende vitenskapelige avhandlinger: «*Fedrekult i Norge*», Oslo 1938, og «*Huskult og hinsidighetstro*», Oslo 1944. Den førstnevnte avhandling brakte ham etter disputas den filosofiske doktorgrad i 1939. Emil Birkeli var født 1877, ble uteksaminert fra Misjonsskolen i 1902 og var misjonær på Vest-Madagaskar 1903—19, lærer ved Misjonsskolen fra 1923—44, forstander fra 1937.

III.

Hvilke forutsetninger og grunnlag har misjonærene hatt for sitt forskningsarbeid?

Først og fremst naturligvis personlige anlegg og interesser. Dette er særlig påtagelig for Lars Dahles vedkommende. Nesten samme betydning hadde for første generasjons misjonærer på et nytt misjonsfelt den omstendighet at deres oppgave som misjonær selvfølgelig førte til studium av naturforhold, sosiale forhold, moral og religion. Her sto de overfor et ukjent og uutforsket område som de nødvendigvis måtte trenge inn i og forstå for på effektiv måte å kunne forkynne det kristne budskap for folket.

I tredje rekke er å nevne utdannelsen ved Misjonsskolen. Misjonærer som har gjennomgått denne, erkjenner at selve studiet var en skolering, en god forberedelse for og en impuls til sy-

stematisk arbeid med alle forhold på misjonsmarkene. Dette har sannsynligvis vært tilfelle i sterkere grad i dette århundre enn i det forrige. Men også den gang var utdannelsen ved Misjonsskolen en god skolering. Selve studieplanen for Misjonsskolen gir intet direkte grunnlag for vurdering av denne side ved Misjonsskolen. Den første undervisning i noe fremmed språk (engelsk, tysk og gresk) samt innføring i alminnelige teologiske disipliner var hovedsaken. Spesialstudiet for vordende misjonærer omfattet misjonshistorie og grunndragene i religionshistorie. For disse to fags vedkommende manglet det imidlertid i den første tid brukbare lærebøker. I misjonshistorie er Gustav Warnecks lærebok den første som fyller kvalifikasjonene for lærebok i dette fag.

Utvilsomt har lærerne ved Misjonsskolen stimulert til selvstendig studiearbeid. Selv om ingen av dem i forrige århundre og begynnelsen av dette gjorde seg bemerket ved litterær teologisk produksjon, var de dyktige teologer der nøy alminnelig anseelse som sådanne i Den norske kirke.

En betydning som er meget vanskelig å klarlegge, hadde utvilsomt selve miljøet. Utdannelsen tok sikte på framtidig livsvirke som misjonær. Misjonsarbeidets stilling og kår i Asia og Afrika ble kjent ved Misjonsskolen gjennom litteratur, særlig gjennom tidsskrifter. Om det bærer Misjonsskolens bibliotek et avgjørende vitnesbyrd. Etter hvert som de eldste misjonærer fikk ferieopphold i Norge, besøkte de Misjonsskolen og ga elevene informasjon og inntrykk fra sitt arbeid. De sosiale, moralske og religiøse forhold på hver misjonsmark var den ene hovedgjenstand, evangeliets kamp og seier den annen. Ganske naturlig fikk dette stor betydning for elevene under utdannelsen ved skolen og for misjonæren når han tok fatt på sitt arbeid på misjonsmarken. Således har Misjonsskolen vært et utpreget misjonsmiljø med interessen i sterk grad vendt mot forholdene i Afrika og Asia.

(Dr. filos. Otto Chr. Dahl har ytet meg verdifull hjelp med oppgave over artikler i Bulletin de l'Académie Malgache og medlemmer av Videnskapsakademiet.)